

Krakowskie mniejszości etniczne - Karaimi [EN/UA/RU]

2022-02-08

Karaimi nazywani są najmniejszą mniejszością etniczną w Polsce. Szacunkowo należy do niej około 200 osób. Niektórzy z nich mieszkają w Krakowie, tworząc jedną z czterech mniejszości etnicznych miasta.

Historia Karaimów na ziemiach polskich

Pod koniec XIV w. litewski książę Witold osiedlił Karaimów na Litwie. Karaimi tworzyli osobistą ochronę księcia i stolicy – Trok. Obsadzono też nimi miejscowości pograniczne. Byli rzemieślnikami, handlarzami i kupcami cieszącymi się dobrą reputacją. Karaimom trockim na mocy przywileju Kazimierza Jagiellończyka nadano prawo magdeburskie, dające samorząd. Oznaczało to, że nie podlegali oni zwierzchnictwu lokalnej władzy, lecz wybierali własnego wójta, który odpowiadał jedynie przed księciem litewskim lub przez niego wyznaczonym sądem. Władze miejskie nie mogły ingerować w sprawy Karaimów. W najdawniejszych polskich dokumentach używano nazwy Karaimi („Caraymowie” – protokół lwowski z 1475) i wyraźnie odróżniano od Żydów. Kolejni polscy władcy nadawali Karaimom przywileje: Stefany Batory w 1578 roku, Władysław IV (w tych czasach ustalili się termin Karaimi, karaïmski), ostatni z 1776 nadany został przez Stanisława Augusta Poniatowskiego. Po rozbiorach trzy dżymaty (gminy, wspólnoty karaïmskie) wcielone zostały do Austro-Węgier, reszta trafiła natomiast do Cesarstwa Rosyjskiego. W XIX wieku skodyfikowano stan prawny rosyjskich Karaimów, gdzie uwzględniono rozłożenie gmin wyznaniowych i zaakceptowano ich organizacje. W latach późniejszych ustalono urzędy duchowne i świeckie. I wojna światowa dotknęła Karaimów na wiele sposobów, szczególnie bolesna była konieczność opuszczenia domostw i udania się poza zasięg zbliżającego się frontu niemiecko-rosyjskiego. Karaimi podobnie jak inni mieszkańcy Podlasia i Wileńszczyzny zmuszeni zostali do porzucenia majątków i ewakuacji w głąb Rosji. Po wojnie niektórzy z nich pozostali w miejscu, do którego trafili, na stałe, inni wracali do ojczyzny, zastając swoje mienie leżące już w obrębie nowych granic. Powodowało to problemy, ponieważ dżymaty leżące wcześniej w różnych zaborach nie miały ujednoczonego prawa. Karaimi podobnie jak inni mieszkańcy II Rzeczypospolitej musieli się zorganizować na nowo. Prace nad uregulowaniem statusu prawnego trwały do 1936 roku, czyli uchwalenia przez Sejm ustawy o stosunku Państwa Polskiego do Karaïmskiego Związku Religijnego, równolegle uchwalona została ustawa o stosunku Państwa Polskiego do Muzułmańskiego Związku Religijnego. Po drugiej wojnie światowej przedstawiciele społeczności karaïmskiej ponownie zmuszeni byli do odbudowania swego życia społecznego i struktur organizacyjnych w zmienionych granicach Polski i w nowych siedzibach we Wrocławiu, Warszawie, Trójmieście, a także Opolu i Krakowie. Społeczność podejmowała szereg inicjatyw pozwalających na zachowanie dziedzictwa w zmienionych politycznie warunkach. W połowie lat siedemdziesiątych pojawiły się możliwości odbudowy życia społecznego, zaczęto organizować zjazdy Karaimów, a tym samym podniosła się aktywność społeczno-kulturalna. Zjazdy młodzieży stworzyły nowy rozdział w integracji i organizacji tej społeczności. Kolejno powstawały stowarzyszenia, związki, grupy troszczące się o wspólne korzenie i dziedzictwo, czasopisma, w tym naukowe, wydawnictwa i portale internetowe.

Religia Karaimów

Religia karaïmska wyodrębniła się z judaizmu w VIII wieku na terenie dzisiejszego Iraku. Pierwszym nauczycielem i prawodawcą był Anan, syn Dawida z Basry. Ustanowił on podstawą

wiary jedynie Stary Testament. Początkowo nazywani byli ananitami, a w IX wieku przyjęta została nazwa Karaimów. Nazwa ta wywodzona jest od (hebrajsko-arabskiego) rdzenia czasownikowego oznaczającego recytację lub czytanie. Nazwa taka wynika z podejścia do lektury Pisma Świętego, czyli Starego Testamentu. Karaimi nie uznają tak jak Żydzi innych ksiąg, jak Talmud, będących komentarzami do niego. Nie uznają również Nowego Testamentu czy też Koranu, świętych ksiąg chrześcijan i muzułmanów. Uzasadnia to, że słowa Pisma są jasno wyrażone i zwarte, a więc doskonałe, niewymagające dodatkowych komentarzy i dopisków. Stąd też Karaimi stali się prekursorami filologii hebrajskiej i pierwszymi badaczami Pisma Świętego. Jerozolima stała się ośrodkiem karaimizmu, skąd rozprzestrzenił się na Afrykę Północną i dużą część Bliskiego Wschodu. Religia ta dotarła również do ludów tureckich, których potomkowie w późniejszych wiekach zostali osiedleni w Księstwie Halickim i w Wielkim Księstwie Litewskim. Karaimi zamieszkujący Polskę, Litwę i Półwysep Krymski posługiwali się językiem karaimskim – należącym do szerokiej grupy języków turkijskich (jak np. język turecki, języki tatarskie, kazachski, kirgiski...).

Poprosiliśmy o wypowiedź panią Mariolę Abkowicz, bibliotekoznawczynię, karaimoznawczynię i działaczkę społeczności karaimskiej w Polsce. Pani Abkowicz jest również pracownikiem dydaktycznym Instytutu Orientalistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Czy język karaimski jest powszechny wśród współczesnych Karaimów?

Niestety nie. Język karaimski jest językiem ginącym, w tym momencie w Polsce może dla dwóch osób jest językiem natywnym, pierwszym, w którym rozmawiały. Są to osoby ze najstarszego pokolenia. Dla osób urodzonych po roku 1945 język ten jest językiem liturgii, ewentualnie mniej lub bardziej znanym biernie, na poziomie piosenek, wierszy, czy prostych fraz. Natomiast wśród naszej społeczności jest kilka osób, które się zajmują badaniem języka karaimskiego, jego rozwojem historycznym. Są to turkolodzy z wykształcenia, to jest pole ich badań, ich pracy, codzienności. Niestety nie jest to język, którym Karaimi się porozumiewają. Kilkadziesiąt osób mówi na Litwie w języku karaimskim, jest to społeczność nam absolutnie bliska, bratnia, część naszych rodzin, więc nie rozpatrujemy tego oddzielnie.

Na czym polega działanie Związku Karaimów Polskich?

Związek Karaimów Polskich jest organizacją pozarządową, działa w oparciu o statut, ale również o środki pozyskiwane ze źródeł państwowych, ze środków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Sportu, oraz samorządów, urzędów marszałkowskich, samorządu miasta Wrocławia. Wrocławia, ponieważ ja mieszkam we Wrocławiu, organizacja tutaj jest zarejestrowana, więc niektóre moje działania miały wsparcie miasta Wrocław. Kiedy organizowaliśmy w 2014 roku wystawę w Muzeum Etnograficznym w Krakowie, to działanie to wsparł małopolski urząd marszałkowski.

Jak obecnie karaimskie dziedzictwo kulturowe jest kultywowane? Czy organizowane są wydarzenia promujące kulturę Karaimów Polskich?

Życie kulturalne Karaimów to jest część życia naszej społeczności. Szczególnie w okresie pandemicznym dużo dzieje się online, niemniej staramy się spotykać i uczestniczyć w różnego rodzaju wydarzeniach. W okresie pandemicznym utworzyliśmy różnorodne formy spotkań

on-line dla różnych grup wiekowych i różnych kręgów zainteresowań. Wydajemy czasopisma karaimskie: Awazymyz i Almanach karaimski, mamy zespół karaimski Dostłar, a też ważnym elementem działalności popularyzującej wiedzę o społeczności karaimskiej jest projekt „Karaimska Mapa Muzyczna”, na który składa się zarówno edukacyjna platforma internetowa, na której obok mapy zamieszczone są piosenki karaimskie zarówno we współczesnych opracowaniach Karoliny Cichej i Spółki, jak i śpiewane tradycyjnie przez Karaimów z Trok i Wilna. W tym roku projekt uzupełniła fizycznie wydana płyta „Karaimska Mapa Muzyczna” oraz trasa koncertowa tego projektu.

Gdzie można usłyszeć muzykę karaimską? Czym się ona charakteryzuje?

Muzyka karaimska jest bardzo specyficzną, łączącą w sobie różne motywy i wpływy. Mówię tutaj oczywiście o muzyce świeckiej, która nie zachowała się z bardzo odległych okresów, ponieważ Karaimi nie zapisywali, nie rejestrowali muzyki świeckiej, ponieważ nie uznawali jej za istotną część swojego dziedzictwa. Dlatego te pieśni, które teraz śpiewamy, to głównie piosenki, które powstały w pierwszej połowie XX, może w końcówce XIX wieku. Słowa w języku karaimskim były pisane do melodii narodów sąsiadujących – rosyjskich, polskich czy ukraińskich, ale też Karaimi polsko-litewscy wykorzystywali orientalne melodie Karaimów krymskich do tworzenia piosenek we własnym dialekcie języka karaimskiego z dziedzictwa. Kilka melodii, należących do najstarszych grup melodii karaimskich, są to melodie mające pochodzenie najczęściej paraliturgiczne i są to melodie XVIII, XIX-wieczne, ale mamy też zachowaną jedną taką archaiczną kołysankę, która też jest dziedzictwem z tej grupy najstarszych, przekazywaną po prostu w domach przez babcię i mamy dzieciom. Ona się zachowała, to jest Bir bar edi. Kilka z tych melodii ma reprezentacja na płycie „Karaimska Mapa Muzyczna”.

Jakie serwisy, strony internetowe lub czasopisma polecają Państwo, aby zgłębić wiedzę na temat Karaimów?

Przede wszystkim oczywiście stronę karaimi.org. Strona ta jest takim hubem, łączącym wszystkie serwisy karaimskie, które obydwie nasze organizacje, czyli Związek Karaimów Polskich i Fundacja Karaimskie Dziedzictwo prowadzą. Tam można znaleźć czasopismo karaimskie „Almanach Karaimski”, „Awazymyz”. Mogą tam Państwo obejrzeć „Karaimską Mapę Muzyczną”, możecie Państwo pouczyć się języka karaimskiego, poszukać informacji w bazach danych archiwum cyfrowego, zajrzeć na stronę karaimskiej fundacji, gdzie znajdziecie mapę obecności Karaimów w Warszawie, bardzo ciekawe źródło do poznawania społeczności karaimskiej.

Czy wśród Polaków kultura karaimska jest jakkolwiek znana?

Myślę, że wiedza o istnieniu Karaimów nie jest wiedzą powszechną, co prawda w szkołach w ramach lekcji wiedzy o społeczeństwie, w ramach jednej lekcji dzieci się uczy o wszystkich mniejszościach, więc czasami temat ten był dotykany. Natomiast Karaimów najczęściej znają ci, którzy znają ich osobiście, lub osoby, którym zdarzało się bywać na wycieczkach na Litwie, w Wilnie, w Trokach, bo wszyscy, którzy bywają w Trokach, odwiedzają ulicę karaimską. Natomiast większość społeczeństwa polskiego o Karaimach ma bardzo nikłą wiedzę.

Czy kultura karaimska staje się powszechniejsza dzięki Państwa działaniom?

Chciałabym w to wierzyć i mam taką głęboką nadzieję. Szczególnie dzięki projektowi Karoliny Cichej, która ma bardzo dobre recenzje, jest dobrze słuchana, jeździ z karaimskimi koncertami. Ten projekt daje szansę szerszej popularyzacji karaimskiej kultury. Zapraszamy zatem do zwiedzania „Karaimskiej Mapy Muzycznej”, poczytania i pooglądania, o czym Karaimi w swoich piosenkach śpiewają i opowiadają, kim byli ich autorzy i gdzie mieszkali.

Karaimi są jedną z czterech etnicznych mniejszości zamieszkujących Kraków - czy organizują się w jakiś sposób i angażują w życie mniejszości?

Związek Karaimów Polskich jest organizacją ogólnopolską. Jeżeli organizujemy jakieś wydarzenie w Krakowie to oczywiście członkowie społeczności karaimskiej, którzy mają pochodzenie karaimskie, na tych wydarzeniach bywają. Natomiast nie ma jakiejś oddzielnej karaimskiej działalności w Krakowie, oprócz działalności naukowej na uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w pracowni prof. Michała Németha prowadzone są badania nad historycznym rozwojem języka karaimskiego. Ale to jest już działalność naukowa, nie kulturalno-społeczna.

Autor: Bartłomiej Małczyński – Specjalista ds. Unii Europejskiej w Instytucie Polityk Publicznych, prowadzi kanały komunikacyjne EUROPE DIRECT Kraków. Interesuje się literaturą, historią, polityką i filozofią, a także problematyką europejską i azjatycką. Wiceprezes stowarzyszenia Stacja Kooltura. Członek zespołu Działu Azjatyckiego Nowej Konfederacji oraz Forum Młodych Dyplomatów.

Materiał powstał w ramach projektu pn. Kampania społeczna dot. różnorodności i wielokulturowości - Wybieram Kraków!

Zadanie publiczne jest finansowane ze środków Miasta Krakowa.

Źródła:

<https://www.karaimi.org/historia>

<https://www.karaimi.org/religia>

<https://www.karaimi.org/jezyk>

<https://przekroj.pl/spoleczenstwo/karaimi-ci-o-ktorych-nikt-nie-slyszal-agnieszka-rostkowska>

Ananiasz Zajączkowski, *Zarys religii karaimskiej*. Wyd. II popr. i il. Wrocław 2006

Bohdan Janusz, *Karaimi w Polsce*, „Biblioteczka Geograficzna Orbis” T. 11, Kraków, 1927

<https://mapamuzyczna.karaimi.org/>

<https://jazyszlar.karaimi.org/>

<https://czasopisma.karaimi.org/>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl/karaimi-w-dawnej-warszawie>

<https://www.polskieradio.pl/8/6546/Artykul/2821281,Karaimska-Mapa-Muzyczna-plyta-z-muzyka-najmniejszej-mniejszosci>

[ENG]

Krakow ethnic minorities - Karaims

Karaims are called the smallest ethnic minority in Poland. It is estimated that about 200 individuals belong to it. Some of them live in Krakow, forming one of the city's four ethnic minorities.

History of Karaims in Poland

At the end of the 14th century, the Lithuanian prince Witold settled Karaim in Lithuania. Karaims founded the personal protection of the prince and the capital - Trakai. Also border towns were filled with them. They were artisans, traders and merchants with a good reputation. The Trakai Karaims were granted the Magdeburg Law, which gave self-government, under the privilege of Kazimierz Jagiellończyk. This meant that they were not subject to the sovereignty of local authorities, but elected their own mayor, who answered only to the Lithuanian prince or to a court appointed by him. The city authorities could not interfere in the Karaim affairs. The oldest Polish documents used the name Karaimi ("Caraymowie" - the Lviv protocol from 1475) and clearly distinguished them from Jews. Successive Polish rulers granted privileges to Karaims: Stefany Batory in 1578, Władysław IV (at that time the term Karaim was established), the last one in 1776 was given by Stanisław August Poniatowski. After the partitions, three Jymats (communes, Karaim communities) were incorporated into Austria-Hungary, while the rest went to the Russian Empire. In the nineteenth century, the legal status of the Russian Karaims was codified, taking into account the distribution of religious communities and accepting their organizations. In later years, clerical and secular offices were established. World War I touched Karaites in many ways. The need to leave their homes and go beyond the reach of the approaching German-Russian front was especially painful. Karaims, like other inhabitants of Podlasie and the Vilnius Region, were forced to abandon their estates and evacuate deep into Russia. After the war, some of them remained, others returned to their homeland, finding their property already located within the new borders. This caused problems because the jymats that had previously been part of the partitions did not have a unified law. Karaims, like other inhabitants of the Second Polish Republic, had to reorganize themselves. Work on regulating the legal status lasted until 1936, i.e., the adoption by the Polish Sejm of the law on the relationship of the Polish State to the Karaim Religious Union, and the law on the relationship of

the Polish State to the Muslim Religious Union was passed at the same time. After World War II, representatives of the Karaim community were again forced to rebuild their social life and organizational structures in the changed borders of Poland and in new headquarters in Wrocław, Warsaw, the Tri-City, as well as Opole and Kraków. The community took a number of initiatives to preserve their heritage in politically changed conditions. In the mid-1970s, there were opportunities to rebuild social life. Karaim conventions began to be organized, and thus the socio-cultural activity increased. Youth reunions created a new chapter in the integration and organization of this community. Successively, associations, unions, groups caring for common roots and heritage, magazines, including scientific journals, publishers and websites were created.

Karaim religion

The Karaim religion emerged from Judaism in the 8th century in what is now Iraq. The first teacher and legislator was Anan, son of David of Basra. He instituted that only the Old Testament can be considered a basis of faith. Initially, they were called ananites, and in the 9th century the name Karaim was adopted. The name is derived from the (Hebrew-Arabic) verb root meaning recitation or reading. This name results from the approach to reading the Holy Scriptures, i.e., the Old Testament. Karaims do not recognize other books, as do the Jews, such as the Talmud, which comments on it. They also do not recognize the New Testament or the Koran, the holy books of Christians and Muslims. This justifies that the words of the Old Testament are clearly expressed and concise, and therefore perfect, requiring no additional comments or notes. Hence, the Karaites became the precursors of Hebrew philology and the first students of the Holy Scriptures. Jerusalem became a center of Karaism, from there it spread to North Africa and much of the Middle East. This religion also reached Turkish peoples, whose descendants in later centuries were settled in the Duchy of Halych and the Grand Duchy of Lithuania. Karaims living in Poland, Lithuania and the Crimean Peninsula used the Karaim language - belonging to a wide group of Turkic languages (such as Turkish, Tatar, Kazakh, Kyrgyz ...).

We asked for a statement from Mariola Abkowicz, librarian, Karaim scholar and activist of the Karaim community in Poland. Ms. Abkowicz is also a lecturer at the Institute of Oriental Studies at the University of Adam Mickiewicz in Poznań.

Is the Karaim language common among modern Karaims?

Unfortunately not. The Karaim language is a dying language. In Poland, at the moment, it may be a native language for two people, the first in which they spoke. These are people from the oldest generation. For people born after 1945, it is the language of the liturgy, known passively, on the level of songs, poems or simple phrases. However, among our community there are several people who study the Karaim language and its historical development. They are educated Turkologists. This is the field of their research, work and everyday life. Unfortunately, this is not the language that Karaites use to communicate. Dozens of people speak Karaim in Lithuania. It is a community that is very close to us, our brothers and a part of our families, so we do not consider it separately.

How does the Association of Polish Karaims work?

The Association of Polish Karaims is a non-governmental organization. It operates based on its statute, but also on funds obtained from state sources, from the funds of the Ministry of the Interior and Administration, the Ministry of Culture and National Heritage and Sport, as well as local governments, marshal offices, and the local government of Wrocław. The organization is registered here, so some of my activities were supported by the city of Wrocław. When we organized an exhibition at the Ethnographic Museum in Krakow in 2014, this action was supported by the Małopolska Marshal's Office.

How is Karaim cultural heritage cultivated today? Are there any events promoting the culture of Polish Karaims?

The cultural life of Karaims is part of our community life. Especially in a pandemic period, there is a lot going on online, but we try to meet and participate in all kinds of events. During the pandemic period, we created various forms of on-line meetings for different age groups and different groups of interest. We publish Karaim magazines: Awazymyz and Almanach Karaim, we have the Dostlar Karaim team, and an important element of the activities popularizing knowledge of the Karaim community is the project "Karaim Map of Music", which consists of both an educational online platform, where Karaim songs are placed next to the map, both in contemporary arrangements by Karolina Cicha and Spółka, as well as sung traditionally by Karaims from Trakai and Vilnius. This year the project was complemented by the music album "Karaimska Mapa Muzyczna" and a tour of this project.

Where can you hear Karaim music? What characterized it?

Karaim music is very specific, combining various themes and influences. Of course, I am talking about secular music, which has not survived from very distant times, because the Karaims did not write or register secular music, because they did not recognize it as an essential part of their heritage. Therefore, the songs we sing now are mostly songs that were written in the first half of the 20th century, maybe at the end of the 19th century. The words in Karaim were written to the melodies of the neighbouring nations - Russian, Polish or Ukrainian. Also, Polish-Lithuanian Karaims used the oriental tunes of the Crimean Karaims to create songs in their own dialect of the Karaim language from their heritage. A few melodies belonging to the oldest groups of Karaim melodies are those that are mostly paraliturgical and they are 18th and 19th century melodies, but we also have one such archaic lullaby, which is also a heritage of the oldest group, passed on simply at home by grandmothers and mothers for children. This song that survived is called "Bir bar edi". Some of these melodies are represented on the album "Karaimska Mapa Muzyczna".

What websites, websites or magazines do you recommend to learn more about the Karaims?

First, the karaimi.org website. This website is a hub, connecting all Karaim websites that both our organizations, i.e. the Polish Karaim Association and the Karaimskie Dziedzictwo Foundation run. There you can find Karaim magazines "Almanach Karaimski", "Awazymyz". There you can see the "Karaim Music Map", learn the Karaim language, search for information in the databases of the digital archive and visit the website of the Karaim foundation, where you will

find a map of Karaim presence in Warsaw, a very interesting source for learning about the Karaim community.

Is Karaim culture in anyway known among Poles?

I think that knowledge of the existence of Karaims is not common knowledge, although in schools, as part of social studies lessons, children are taught about all minorities in one lesson, so sometimes this topic is mentioned. Karaims, on the other hand, are most often known by those who know them personally, or by people who happened to be on trips to Lithuania, Vilnius, and Trakai, because everyone who visits Trakai visits Karaimska Street. On the other hand, the majority of Polish society has very little knowledge of Karaims.

Is Karaim culture becoming more common thanks to your activities?

I would like to believe it and I sincerely hope so. Especially thanks to the project by Karolina Cicha, who has very good reviews, is well listened to, and tours around with Karaim concerts. This project offers a chance to popularize Karaim culture. Therefore, we invite you to visit the "Karaim Music Map", to read and watch what Karaites sing about in their songs and tell who their authors were and where they lived.

Karaims are one of the four ethnic minorities living in Krakow - do they organize in some way and get involved in the lives of the minorities?

The Union of Polish Karaims is a nationwide organization. If we organize an event in Krakow, of course members of the Karaim community who are of Karaim origin attend these events. However, there is no separate Karaim activity in Krakow, apart from scientific activity at the Jagiellonian University, where in the studio of prof. Michał Németh, research is carried out on the historical development of the Karaim language. But this is a scientific activity, not a cultural and social activity.

Author: Bartłomiej Małczyński - EU specialist at the Institute of Public Policy. Runs the EUROPE DIRECT Kraków communication channels. Interested in literature, history, politics and philosophy, as well as European and Asian issues. Vice-president of the Kooltura Station (Stacja Kultury) association. Member of the Asian Department team of the New Confederation (Nowa Konfederacja) and the Forum of Young Diplomats (Forum Młodych Dyplomatów).

This material was created as part of the project under the name "Social campaign on diversity and multiculturalism - I choose Krakow!"

The public task is financed by the City of Krakow.

Sources:

<https://www.karaimi.org/historia>

<https://www.karaimi.org/religia>

<https://www.karaimi.org/jezyk>

<https://przekroj.pl/spoleczenstwo/karaimi-ci-o-ktorych-nikt-nie-slyszal-agnieszka-rostkowska>

Ananiasz Zajączkowski, *Zarys religii karaimskiej*. Wyd. II popr. i il. Wrocław 2006

Bohdan Janusz, *Karaici w Polsce*, „Biblioteczka Geograficzna Orbis” T. 11, Kraków, 1927

<https://mapamuzyczna.karaimi.org/>

<https://jazyszlar.karaimi.org/>

<https://czasopisma.karaimi.org/>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl/karaimi-w-dawnej-warszawie>

<https://www.polskieradio.pl/8/6546/Artykul/2821281,Karaimska-Mapa-Muzyczna-plyta-z-muzyka-najmniejszej-mniejszosci>

[UA]

Краківські етнічні меншини - караїми

Караїмів називають найменшою етнічною меншиною в Польщі. За оцінками, до неї належить близько 200 осіб. Деякі з них живуть у Кракові, становлячи одну з чотирьох етнічних меншин міста.

Історія караїмів на польських землях

Наприкінці XIV століття литовський князь Вітовт поселив караїмів у Литві. Караїми були особистою охороною князя та столиці Тракая. Заселили вони також прикордонні населені пункти. Вони були ремісниками, торговцями й купцями, та мали хорошу репутацію. Казимир Ягеллончик надав тракайським караїмам привілей на Магдебурзьке право, що запроваджувало місцеве самоврядування. Це означало, що вони не підлягали суверенітету місцевої влади, а обирали власного вйта, відповідального лише перед литовським князем або ж перед призначеним ним судом. Міська влада не могла втручатися у справи караїмів. У давніх польських документах теж використовували назву „караїми” („Caraimowie” – львівський протокол від 1475 р.) та чітко відрізняли їх від євреїв. Наступні польські правителі також привілеювали караїмів: Стефан Баторій у 1578

році, Владислав IV (якраз тоді був встановлений термін „караїм”, „караїмський”), останній привілей в 1776 р. дарував Станіслав-Август Понятовський. Після поділів Речі Посполитої три джимати (комуни, караїмські громади) увійшли до складу Австро-Угорщини, а решта відійшла до Російської імперії. У ХІХ столітті було кодифіковано правовий статус російських караїмів з урахуванням розподілу конфесійних громад та були схвалені їх організації. У наступні роки було відкрито духовні та світські установи. Перша світова війна сильно зачепила караїмів; особливо болючою для них була необхідність покинути свої будинки, аби уникнути наближення радянсько-німецького фронту. Караїми, як і інші жителі Підляшшя та Віленського краю, були змушені залишити своє майно та евакуюватись углиб Росії. Після війни деякі з них вирішили залишитись на тому ж місці, а інші поверталися на батьківщину, де виявили, що їхнє майно знаходиться в межах нових кордонів. Це викликало проблеми, оскільки джимати, які перед поділами входили до складу різних територій Речі Посполитої, не мали єдиного закону. Караїмам, як і іншим мешканцям Другої Польської республіки, довелося реорганізуватися. Робота над врегулюванням правового статусу тривала до 1936 року, тобто до прийняття Сеймом „Закону про ставлення Польської держави до Караїмського релігійного союзу”; також паралельно був прийнятий „Закон про ставлення Польської держави до Мусульманського релігійного союзу”. Після Другої світової війни представники караїмської громади в черговий раз були змушені відновлювати своє соціальне життя та організаційні структури в змінених кордонах Польщі та в нових місцях проживання у Вроцлаві, Варшаві, Тримісті, а також в Ополі та Кракові. Громада виступила з низкою ініціатив щодо збереження своєї спадщини в політично змінених умовах. У середині сімдесятих з'явилися можливості для відновлення суспільного життя, почали організовуватись караїмські з'їзди, і, таким чином, зросла соціокультурна активність. Молодіжні з'їзди відкрили нову главу в інтеграції та самоорганізації цієї громади. Поступово створювалися асоціації, спілки, групи, що дбали про спільне коріння та спадщину, журнали, у тому числі наукові, видавництва та інтернет-портали.

Караїмська релігія

Релігія караїмів відділилася з юдаїзму у VIII столітті на території сучасного Іраку. Першим учителем та законодавцем був Анан, син Давида з Басри. За основу віри він взяв лише Старий Завіт. Спочатку його послідовників називали ананітами, а в ІХ столітті була прийнята назва „караїми”. Назва походить від (єврейсько-арабського) кореня дієслова, що означає декламацію або читання. Ця назва пов'язана з підходом до читання Святого Письма, тобто Старого Завіту. На відміну від євреїв караїми не визнають інші книги, наприклад Талмуд, які є всього лиш коментарями до нього. Вони також не визнають Новий Завіт чи Коран – священні книги християн і мусульман. Це пояснюється тим, що слова Святого Письма чітко викладені та лаконічні, а отже досконалі, й не вимагають додаткових коментарів чи приміток. Таким чином, караїми стали попередниками філології івриту та першими дослідниками Святого Письма. Єрусалим став центром караїмізму, звідки він поширився на Північну Африку та більшу частину Близького Сходу. Ця релігія досягла і тюркських народів, нащадки яких у пізніші століття оселилися в Галицькому князівстві та у Великому князівстві Литовському. Караїми, що жили в Польщі, Литві та на Кримському півострові, використовували караїмську мову, що належить до широкої групи тюркських мов (таких як, наприклад, турецька, татарська, казахська, киргизька мови).

Ми попросили про коментар пані Маріолу Абкович – бібліотекарку, караїмську вчену та активістку караїмської громади у Польщі. Також Пані Абкович є викладачкою в Інституті сходознавства Університету ім. Адама Міцкевича в Познані.

Чи поширена караїмська мова серед сучасних караїмів?

На жаль, ні. Караїмська мова – це вмираюча мова; на цей момент у Польщі вона, можливо, тільки для двох людей є рідною, першою мовою, якою вони говорили. Це люди найстаршого покоління. Для людей, що народилися після 1945 року, ця мова є мовою літургії або, можливо, більш-менш відома пасивно на рівні пісень, віршів чи простих фраз. Проте серед нашої громади є кілька людей, які займаються вивченням караїмської мови та її історичного розвитку. Вони тюркологи за освітою і це сфера їх досліджень, роботи та повсякденності. На жаль, караїми не використовують цю мову у щоденному спілкуванні. Караїмською мовою говорить кілька десятків людей у Литві. Це громада, яка нам дуже близька, споріднена, це частина наших сімей, тому ми не розглядаємо її якось відокремлено.

Чим є Асоціація польських караїмів?

Асоціація польських караїмів є неурядовою організацією, яка діє відповідно до свого статуту, а також за кошти, отримані з державних джерел, з Міністерства внутрішніх справ та управління, Міністерства культури та національної спадщини та Міністерства спорту, а також органів місцевого самоврядування, маршалківських управлінь та органів адміністрації міста Вроцлава. Вроцлав, тому що я живу у Вроцлаві, а організація тут зареєстрована, тому частина моєї діяльності мала підтримку міста Вроцлава. Коли у 2014 році ми організували виставку в Етнографічному музеї у Кракові, то цю подію підтримало також Маршалківське управління Малопольщі.

Як культивується культурна спадщина караїмів сьогодні? Чи проводяться заходи, що пропагують культуру польських караїмів?

Культурне життя караїмів – це частина життя нашої громади. У період пандемії багато чого відбувається винятково онлайн, але все-таки ми намагаємося зустрічатися та відвідувати різноманітні заходи. У період пандемії ми створили різноманітні форми онлайн-зустрічей для різних вікових груп та різних кіл інтересів. Ми видаємо караїмські журнали: „Авазимиз” та „Караїмський альманах”, у нас є караїмська група „Достлар”, та важливим елементом популяризації знань про караїмську спільноту є проєкт „Караїмська карта музики”, що складається з освітньої онлайн-платформи, в якій окрім карти також є караїмські пісні в сучасному аранжуванні Кароліни Ціхої та Спудки, а також у традиційному виконанні караїмами з Тракая та Вільнюса. Цього року проєкт доповнився фізичним альбомом „Караїмська карта музики” та концертним туром цього проєкту.

Де можна почути караїмську музику? Що для неї характерне?

Караїмська музика дуже специфічна, вона поєднує у собі різні теми та впливи. Я говорю, звичайно ж, про світську музику, яка не збереглася з якихось далеких періодів, тому що

караїми не записували та не реєстрували світську музику, оскільки не визнавали її невід'ємною частиною своєї спадщини. Тому пісні, які ми співаємо зараз, – це переважно пісні, написані в першій половині ХХ, можливо, наприкінці ХІХ століть. Караїмською мовою були написані слова до мелодій сусідніх народів – російського, польського чи українського; також польсько-литовські караїми віддавна використовували східні мелодії кримських караїмів для написання пісень на власному діалекті караїмської мови. Деякі мелодії, що належать до найстаріших груп караїмських мелодій, переважно паралітургійні та походять з ХVІІІ–ХІХ століть. Але також в нас збереглася одна архаїчна коліскова, яка є спадщиною найстаршої групи, та яку бабусі та мами вдома передають своїм дітям. Це „Bir bag edi”. Деякі з цих мелодій представлені в альбомі „Караїмська карта музики”.

Які сервіси, сайти чи видання ви можете порекомендувати, щоб більше дізнатися про караїмів?

Насамперед звичайно ж, сайт karaimi.org. Цей сайт є своєрідним хабом, що об'єднує всі караїмські сервіси, якими управляють обидві наші організації, тобто Асоціація польських караїмів та Фонд караїмської спадщини. Там можна знайти караїмські журнали „Караїмський альманах”, „Авазимиз”. Також там можна подивитись „Караїмську карту музики”, повчитися караїмської мови, пошукати інформацію в базах даних цифрового архіву, або ж заглянути на сайт караїмського фонду, що містить карту перебування караїмів у Варшаві – дуже цікаве джерело для знайомства з караїмською громадою.

Чи відома караїмська культура серед поляків?

Я думаю, що інформація про існування караїмів не є загальновідомою, хоча в школах на уроці суспільствознавства дітям розповідають про всі меншини, тому іноді ця тема порушується. Але все ж таки про караїмів найчастіше знають люди, знайомі з ними особисто, або ж ті, хто бував у Литві, Вільнюсі чи Тракаї, оскільки кожен, хто приїжджає до Тракаю, відвідує караїмську вулицю. Натомість більша частина польського суспільства знає про караїмів дуже мало.

Чи стає караїмська культура більш поширеною завдяки вашій діяльності?

Я хочу в це вірити та щиро на це сподіваюся. Особлива подяка проекту Кароліни Ціхої, яка має дуже гарні відгуки, легко слухається та гастролює із караїмськими концертами. Цей проект дозволяє ширше популяризувати караїмську культуру. Тому ми запрошуємо вас відвідати „Караїмську карту музики”, почитати та подивитися, що караїми у своїх піснях співають та розповідають, ким були їхні автори й де вони жили.

Караїми – одна з чотирьох етнічних меншин, які живуть у Кракові – чи вони якимось самоорганізуються та чи долучаються до життя меншини?

Асоціація польських караїмів є загальнонаціональною організацією. Якщо ми

організуємо будь-який захід у Кракові, то, звичайно ж, члени караїмської громади, які мають караїмське походження, відвідують ці заходи. Проте якоїсь самостійної караїмської діяльності у Кракові немає, за винятком наукової діяльності в Ягеллонському університеті, де професор Міхал Немет досліджує історичний розвиток караїмської мови. Але це вже наукова, а не культурно-суспільна діяльність.

Автор: Бартломеї Малчинський – студент Ягеллонського університету, цікавиться літературою, історією, політикою та філософією, а також європейською та азійською проблематикою. Фахівець предметної галузі в Інституті публічної політики (Instytut Polityk Publicznych), управляє каналами комунікації EUROPE DIRECT Kraków. Віце президент асоціації Stacja Kooltura. Член групи азійського відділу Нової Конфедерації (Nowa Konfederacja) та Форуму молодих дипломатів (Forum Młodych Dyplomatów).

Матеріал створено в рамках проєкту „Соціальна кампанія про різноманітність та мультикультуралізм – Я вибираю Краків!”

Публічне завдання фінансується з коштів бюджету міста Кракова.

Джерела:

<https://www.karaimi.org/historia>

<https://www.karaimi.org/religia>

<https://www.karaimi.org/jezyk>

<https://przekroj.pl/spoleczenstwo/karaimi-ci-o-ktorych-nikt-nie-slyszal-agnieszka-rostkowska>

Ananiasz Zajązkowski, *Zarys religii karaimskiej*. Wyd. II popr. i il. Wrocław 2006

Bohdan Janusz, *Karaici w Polsce*, „Biblioteczka Geograficzna Orbis” T. 11, Kraków, 1927

<https://mapamuzyczna.karaimi.org/>

<https://jazyszlar.karaimi.org/>

<https://czasopisma.karaimi.org/>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl/karaimi-w-dawnej-warszawie>

<https://www.polskieradio.pl/8/6546/Artykul/2821281,Karaimska-Mapa-Muzyczna-plyta-z-muzyka-najmniejszej-mniejszosci>

[RU]

Краковские этнические меньшинства - караимы

Караимов называют самым малочисленным этническим меньшинством в Польше. По оценкам, к нему принадлежит около 200 человек. Некоторые из них живут в Кракове, составляя одно из четырех этнических меньшинств города.

История караимов на польских землях

В конце XIV века литовский князь Витовт поселил караимов в Литве. Караимы были личной охраной князя и столицы Тракая. Заселили они также приграничные населённые пункты. Они были ремесленниками, торговцами и купцами, пользующимися хорошей репутацией. Казимир Ягеллончик предоставил тракайским караимам привилегию на Магдебургское право, которое ввело местное самоуправление. Это означало, что они не подлежали суверенитету местных властей, а избирали собственного войта, который отвечал только перед литовским князем или перед назначенным князем судом. Городские власти не могли вмешиваться в дела караимов. В давних польских документах тоже использовали название «караимы» («*Caraymowie*» - львовский протокол от 1475 года) и чётко отличали их от евреев. Следующие польские правители также даровали караимам привилегии: Стефан Баторий в 1578 году, Владислав IV (как раз в то время был установлен термин «караим», «караимский»), последнюю в 1776 году даровал Станислав Август Понятовский. После разделов Польши три джимата (коммуны, караимские общины) вошли в состав Австро-Венгрии, а остальные отошли к Российской империи. В XIX веке был кодифицирован правовой статус русских караимов с учётом распределения конфессиональных общин, а также были одобрены их организации. В последующие годы были открыты духовные и светские учреждения. Первая мировая война сильно задела караимов; особенно болезненной для них была необходимость покинуть свои дома и уйти с приближающейся линии советско-германского фронта. Караимы, как и другие жители Подляшья и Виленского края, были вынуждены покинуть своё имущество и эвакуироваться вглубь России. После войны некоторые из них решили остаться на том же месте, а другие возвращались на родину, где обнаружили, что их имущество уже находится в пределах новых границ. Это вызвало проблемы, так как джиматы, которые перед разделением входили в состав разных территорий Речи Посполитой, не имели единого закона. Караимам, как и другим жителям Второй Польской республики, пришлось реорганизоваться. Работа над урегулированием правового статуса продолжалась до 1936 года, то есть до принятия Сеймом «Закона об отношении Польского государства к Караимскому религиозному союзу»; также параллельно был принят «Закон об отношении Польского государства к Мусульманскому религиозному союзу». После Второй мировой войны представители караимской общины в очередной раз были вынуждены восстанавливать свою социальную жизнь и организационные структуры в изменившихся границах Польши и в новых местах проживания во Вроцлаве, Варшаве, Труймясте, а также в Ополе и Кракове. Общество выступило с рядом инициатив по сохранению своего наследия в политически изменившихся условиях. В середине семидесятых появились возможности для восстановления общественной жизни, стали организовываться караимские съезды, и, таким образом, возросла социально-культурная активность. Молодёжные съезды открыли новую главу в интеграции и самоорганизации

этой общины. Постепенно создавались ассоциации, союзы, группы, заботящиеся об общих корнях и наследии, журналы, в том числе научные, издательства и интернет-порталы.

Караимская религия

Религия караимов выделилась из иудаизма в VIII веке на территории современного Ирака. Первым учителем и законодателем был Анан, сын Давида из Басры. За основу веры он взял только Ветхий Завет. Первоначально его последователей называли ананитами, а в IX веке было принято название «караимы». Название происходит от (еврейско-арабского) корня глагола, означающего декламацию или чтение. Это название связано с подходом к чтению Священного Писания, то есть Ветхого Завета. В отличие от евреев караимы не признают другие книги, например Талмуд, которые являются лишь комментариями к нему. Они также не признают Новый Завет или Коран – священные книги христиан и мусульман. Это объясняется тем, что слова Священного Писания чётко выражены и лаконичны, а значит совершенны, и не требуют дополнительных комментариев или примечаний. Таким образом, караимы стали предшественниками филологии иврита и первыми исследователями Священного Писания. Иерусалим стал центром караимизма, откуда он распространился на Северную Африку и большую часть Ближнего Востока. Эта религия достигла и тюркских народов, потомки которых в более поздние века поселились в Галицком княжестве и в Великом княжестве Литовском. Караимы, живущие в Польше, Литве и на Крымском полуострове, использовали караимский язык, принадлежащий к широкой группе тюркских языков (таких как, например, турецкий, татарский, казахский, киргизский языки).

Мы попросили о комментарий госпожу Мариолу Абкович, библиотекаря, караимскую учёную и активистку караимской общины в Польше. Также г-жа Абкович является преподавательницей в Институте востоковедения Университета им. Адама Мицкевича в Познани.

Распространён ли караимский язык среди современных караимов?

К сожалению, нет. Караимский язык – умирающий язык, на данный момент в Польше он, возможно, только для двух человек является родным, первым языком, на котором они говорили. Это люди самого старшего поколения. Для людей, родившихся после 1945 года, этот язык является языком литургии или, возможно, более или менее известным пассивно на уровне песен, стихов или простых фраз. Однако среди нашей общины есть несколько человек, которые занимаются изучением караимского языка и его исторического развития. Они тюркологи по образованию и это – сфера их исследований, работы и повседневности. К сожалению, караимы не используют этот язык для повседневного общения. На караимском языке говорит несколько десятков людей в Литве. Это община нам очень близкая, родственная, это часть наших семей, поэтому мы не рассматриваем её обособленно.

Чем является Ассоциация польских караимов?

Ассоциация польских караимов является общественной организацией; она действует в

соответствии со своим уставом, а также на средства, полученные из государственных источников, на средства Министерства внутренних дел и управления, Министерства культуры и национального наследия и Министерства спорта, а также органов местного самоуправления, маршалковских управлений и органов администрации города Вроцлава. Вроцлава, так как я живу во Вроцлаве, а организация здесь зарегистрирована, поэтому некоторые из моих мероприятий имели поддержку этого города. Когда в 2014 году мы организовали выставку в Этнографическом музее в Кракове, то это событие поддержало также Маршалковское управления Малопольски.

Как культивируется культурное наследие караимов сегодня? Организуются ли мероприятия, продвигающие культуру польских караимов?

Культурная жизнь караимов – это часть жизни нашей общины. В период пандемии много всего происходит исключительно онлайн, но мы также стараемся встречаться и посещать всевозможные мероприятия. В период пандемии мы создали различные формы онлайн-встреч для разных возрастных групп и разных кругов интересов. Мы издаём караимские журналы: «Авазымыз» и «Караимский альманах», у нас есть караимская группа «Достлар», и важным элементом популяризации знаний о караимской общине является проект «Караимская карта музыки», включающий в себя образовательную онлайн-платформу, в которой кроме карты также есть караимские песни в современной аранжировке Каролины Цихой и Спупки, а также в традиционном исполнении караимами из Тракая и Вильнюса. В этом году проект дополнился физическим альбомом «Караимская карта музыки» и концертным туром этого проекта.

Где можно услышать караимскую музыку? Что для неё характерно?

Караимская музыка очень специфична, сочетает в себе различные темы и влияния. Я говорю, конечно, о светской музыке, которая не сохранилась с особенно далёких периодов, потому что караимы не записывали и не регистрировали светскую музыку, поскольку они не признавали её неотъемлемой частью своего наследия. Поэтому песни, которые мы поём сейчас, – это в основном песни, написанные в первой половине XX, может быть, в конце XIX веков. На караимском языке были написаны слова к мелодиям соседних народов – русского, польского или украинского, также польско-литовские караимы издавна использовали восточные мелодии крымских караимов для написания песен на собственном диалекте караимского языка. Некоторые мелодии, принадлежащие к старейшим группам караимских мелодий, в основном паралитургические и родом из XVIII-XIX веков. Но также у нас сохранилась одна архаическая колыбельная, которая является наследием старейшей группы, которую бабушки и мамы дома передают своим детям. Это «Bir bag edi». Некоторые из этих мелодий представлены в альбоме «Караимская карта музыки».

Какие сервисы, сайты или издания вы порекомендуете, чтобы узнать больше о караимах?

В первую очередь, конечно же, сайт karaimi.org. Этот сайт является своеобразным хабом,

соединяющим все караимские сервисы, которыми управляют обе наши организации, то есть Ассоциация польских караимов и Фонд караимского наследия. Здесь можно найти караимские журналы «Караимский альманах», «Авазымыз». Там можно посмотреть «Караимскую карту музыки», поучиться караимскому языку, поискать информацию в базах данных цифрового архива, или же заглянуть на сайт караимского фонда, содержащий карту пребывания караимов в Варшаве – очень интересный источник для знакомства с караимской общиной.

Известна ли караимская культура среди поляков?

Я думаю, что информация о существовании караимов не является общеизвестной, хотя в школах за один урок обществознания детям рассказывают обо всех меньшинствах, так что иногда эта тема затрагивается. Но все же о караимах чаще всего знают люди, знакомые с ними лично, или те, кто бывал в Литве, Вильнюсе или Тракае, поскольку каждый, кто приезжает в Тракай, посещает караимскую улицу. Большая часть польского общества знает о караимах очень мало.

Становится ли караимская культура более распространённой благодаря вашей деятельности?

Я хочу в это верить и искренне на это надеюсь. Особая благодарность проекту Каролины Цихой, которая имеет очень хорошие отзывы, легко слушается и гастролирует с караимскими концертами. Этот проект даёт возможность шире популяризировать караимскую культуру. Поэтому мы приглашаем вас посетить «Караимскую карту музыки», почитать и посмотреть, о чём караимы поют в своих песнях, и рассказывают об их авторах и том, где они жили.

Караимы – одна из четырех этнических меньшинств, проживающих в Кракове – самоорганизуются ли они каким-либо образом и участвуют ли в жизни меньшинства?

Ассоциация польских караимов является общенациональной организацией. Если мы организуем какое-либо мероприятие в Кракове, то конечно, члены караимской общины, которые имеют караимское происхождение, посещают эти мероприятия. Однако какой-то самостоятельной караимской деятельности в Кракове нет, за исключением научной деятельности в Ягеллонском университете, где профессор Михал Немет исследует историческое развитие караимского языка. Но это уже научная, а не культурно-общественная деятельность.

Автор: Бартломей Малчинский – студент Ягеллонского университета, интересующийся литературой, историей, политикой и философией, а также европейской и азиатской проблематикой. Специалист предметной области в Институте государственной политики (Instytut Polityk Publicznych), управляет каналами коммуникации EUROPE DIRECT Kraków. Вице-президент ассоциации Stacja Kooltura. Член группы азиатского отдела Новой Конфедерации (Nowa Konfederacja) и Форума молодых дипломатов (Forum Młodych Dyplomatów).

**Magiczny
Kraków**

Материал создан в рамках проекта «Социальная кампания о разнообразии и мультикультурализме - Я выбираю Краков!»

Публичное задание финансируется из средств бюджета города Кракова.

Источники:

<https://www.karaimi.org/historia>

<https://www.karaimi.org/religia>

<https://www.karaimi.org/jezyk>

<https://przekroj.pl/spoleczenstwo/karaimi-ci-o-ktorych-nikt-nie-slyszal-agnieszka-rostkowska>

Ananiasz Zajączkowski, *Zarys religii karaimskiej*. Wyd. II popr. i il. Wrocław 2006

Bohdan Janusz, *Karaici w Polsce*, „Biblioteczka Geograficzna Orbis” T. 11, Kraków, 1927

<https://mapamuzyczna.karaimi.org/>

<https://jazyszlar.karaimi.org/>

<https://czasopisma.karaimi.org/>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl>

<https://fundacja.karaimi.eu/pl/karaimi-w-dawnej-warszawie>

<https://www.polskieradio.pl/8/6546/Artykul/2821281,Karaimska-Mapa-Muzyczna-plyta-z-muzyka-najmniejszej-mniejszosci>